

Rīgā, 05.08.2024. Nr. 66/24

Nepieciešamie normatīvo aktu grozījumi atjaunojamo energoresursu jaudu aktivizācijas jomā

Nemot vērā Tiesību aktu projektu reģistrā esošos grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā un iespēju sniegt komentārus minētā likuma grozījumu projektam, turpmāk šajā vēstulē izklāstām savu viedokli attiecībā uz likuma grozījumu projektu, kā arī esam ietvēruši vēlamos normatīvo aktu grozījumus.

Vēlamies paust, ka elastīgā pārvades sistēmas pakalpojuma koncepts ir daļēji atbalstāms, tomēr, mūsaprāt, piedāvātajā redakcijā tas nesniegs vēlamo rezultātu atsevišķu būtisku apsvērumu dēļ. Proti, pie piedāvātajām esošā regulējuma izmaiņām tīklā faktiski pieejamās jaudas mākslīgi tiks aizņemtas uz laika periodu līdz 12 mēnešiem (saskaņā ar likuma grozījumu projekta (3)³ punkta 2) apakšpunktu), kas tikai pasliktinās jau esošo situāciju. Kā arī likumprojekta grozījumos (3)² punktā noteikta atsauce uz ražotājiem, kuri ir saņēmuši lēmumu par ietekmes uz vidi novērtējuma procedūras piemērošanu, taču piedāvātā redakcija neietver tos ražotājus, kuri ietekmes uz vidi novērtējumu veic saskaņā ar „Enerģētiskās drošības un neatkarības veicināšanai nepieciešamās atvieglotās energoapgādes būvju būvniecības kārtības likuma” 5. un 6. pantu (sākotnējā izvērtējuma procesa piemērošana). Šādā veidā ar “Enerģētiskās drošības un neatkarības veicināšanai nepieciešamās atvieglotās energoapgādes būvju būvniecības kārtības likumu” izveidotā atvieglotās kārtības piemērošanas iespēja tiek izslēgta.

Attiecīgi, lai Klimata un enerģētikas ministrijas izvirzītie mērķi tiktu sasniegti maksimāli efektīvi un pēc iespējas īsākā termiņā, ierosinām saglabāt elastīgā pārvades sistēmas pakalpojuma konceptu, vienlaikus to piemērojot citādākā veidā. Mūsu sagatavotie papildinājumi likuma grozījumu projektam:

1. REGULĒJUMA IZMAIŅU PIEDĀVĀJUMS

- 1.1. Lai risinātu elektroenerģijas jomā pastāvošo problemātiku, ir veicamas regulējuma izmaiņas divos paralēlos posmos: pirmais posms – esošo pieslēgumu optimizācija; otrais posms – jauna kārtība jaunu pieslēgumu piešķiršanai.

(i) Pirmais posms – esošo pieslēgumu optimizācija

- 1.2. Esošo pieslēgumu optimizācijas pasākumi ietvertu normatīvo aktu grozījumus ar mērķi atbrīvot pieejamās jaudas un “neturēt” tās projektiem, kas faktiski netiek attīstīti.

- 1.3. Ar mērķi nepārslogot attīstītājus vai iestādes ar jauniem mehānismiem, uzlabojumi būtu veicami esošo tiesisko mehānismu ietvaros, padarot tos efektīvākus un noteiktus mērķus sasniegošākus. Konkrēti veicamās izmaiņas būtu šādas:
- 1.3.1. atcelt 50% korekcijas koeficientu jaudas rezervēšanas maksai, nosakot nepieciešamību veikt grozījumus Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas padomes 2022. gada 14. aprīļa lēmumu Nr. 1/5 (prot. Nr. 15, 3. p.) “Sistēmas pieslēguma noteikumi elektroenerģijas ražotājiem” (turpmāk - **Sistēmas pieslēguma noteikumi**) 28.¹ punktā noteikto formulu, dzēšot koeficientu “0,5”;
- 1.3.2. atcelt griestus jaudas rezervēšanas maksai, piemērojot to pilnā apmērā atbilstoši pieprasītajai pieslēguma jaudai, nosakot nepieciešamību izslēgt Sistēmas pieslēguma noteikumu 28.⁶ punktu;
- 1.3.3. nodrošināt saprātīgu pārejas periodu (piemēram, 6 mēnešus pēc tam, kad pilnā apmērā ir stājušās spēkā izmaiņas grozītajos normatīvajos aktos, kas skar visas regulējuma sadaļas) paaugstinātas jaudas rezervēšanas maksas samaksai (vai pilnas pieslēguma izbūves maksas samaksai) par jau rezervētajiem pieslēgumiem, nosakot, ka minēto maksājumu neveikšanas gadījumā pieslēgums tiek anulēts, bet attīstītājam tiek atmaksāta iepriekš (līdz 2023. gada 31. martam) iemaksātā jaudas rezervācijas maksa vai arī attīstītājs tiek atbrīvots no garantijas saistībām, ja jaudas rezervēšanas maksa tika nodrošināta ar garantiju, papildinot Elektroenerģijas tirgus likumu ar jaunu Pārejas noteikumu pantu attiecīgā redakcijā;
- 1.3.4. paredzēt iespēju atteikties no jau rezervētajiem pieslēgumiem uzreiz, saņemot atpakaļ iepriekš iemaksāto depozītu/tiekot atbrīvotam no garantijas saistībām, papildinot Elektroenerģijas tirgus likumu ar jaunu Pārejas noteikumu pantu attiecīgā redakcijā;
- 1.3.5. papildus, pārejas perioda laikā esošo jaudu rezervētājiem dot tiesības grozīt pieslēgumu, samazinot pieprasīto un rezervēto jaudu, attiecīgi šādi samazinot arī piemaksājamās jaudas rezervācijas maksas apmēru, papildinot Elektroenerģijas tirgus likumu ar jaunu Pārejas noteikumu pantu attiecīgā redakcijā.
- 1.4. Minētajiem grozījumiem būtu tūlītējs efekts uz jaudu pieejamību, jo tas liktu ātrā, bet saprātīgā termiņā jaudu rezervētājiem pieņemt lēmumus par projektu turpmāko likteni.

(ii) Otrais posms – jauna kārtība jaunu pieslēgumu piešķiršanai

- 1.5. Jaunu pieslēgumu piešķiršanai tiek izstrādāts jauns regulējums, kas paredz jaudas rezervēšanas iespēju tikai brīdī, kad ir izstrādāta un saskaņota nepieciešamā projekta būvniecības dokumentācija (gan pieslēgumam, gan ražojošai daļai).
- 1.6. Jaunā regulējuma pamata noteikumi būtu šādi:
- 1.6.1. pamatojoties uz attīstītāja pieteikumu, attīstītājam tiek izsniegts pārvades tīkla operatora **projektēšanas uzdevums** jaunam pieslēgumam attīstītāja izvēlētajā vietā. Izsniegtais

projektēšanas uzdevums pats par sevi nedod tiesības uz pieslēgumu un negarantē noteiktas jaudas, bet gan tikai nosaka tehniskus nosacījumus, kā konkrētajā vietā ir realizējams pieslēgums, nosakot nepieciešamību papildināt Sistēmas pieslēguma noteikumus ar 2.punkta 2.8. apakšpunktu šādā redakcijā: *“projektēšanas uzdevums – pārvades sistēmas operatora izsniegts dokuments, kurā noteikta pieslēguma vieta, pieslēgumu skaits, piederības robeža, kā arī tehniskās prasības un nosacījumi, kas jāievēro, lai pārvades sistēmai pieslēgtu jaunu elektrostaciju vai mainītu esošā pieslēguma vai elektrostacijas tehniskos parametrus”*;

- 1.6.2. pabeidzot pieslēguma būvprojekta un jaunās elektrostacijas būvprojekta saskaņošanu (t.i., būvatļaujā ir saņemta atzīme par projektēšanas nosacījumu izpildi) un pamatojoties uz attīstītāja iesniegumu, tiek izdota tīkla operatora **B kategorijas pieslēguma atļauja**. Visas pieslēguma atļaujas sākotnēji tiktu izsniegtas kā B kategorijas atļaujas, t.i., elastīgā pieslēguma produkts. Attiecīgi papildināms Elektroenerģijas likums ar jaunu 22.panta (1⁴) daļu: *“Pieslēgumiem pie pārvades sistēmas tīkla operators izdod ražotājiem tikai elastīgā (B kategorijas) pieslēguma atļaujas. Elastīgā (B kategorijas) pieslēguma atļauja var tikt aizstāta ar fiksētā (A kategorijas) pieslēguma atļauju ministru kabineta noteikumos noteiktajā kārtībā uz pārvades sistēmas operatora atzinuma pamata, ja attiecīgās līnijas rezervētās fiksētās jaudas apjoms nepārsniedz 80% no attiecīgās līnijas jaudas.”*;
- 1.6.3. dažādiem attīstītājiem izdotie projektēšanas uzdevumi tiek ierobežoti tikai tādā apjomā, lai tehniski nefragmentētu līniju (vai nu pieslēgumu izveidotu vismaz noteiktu km attālumā no cita pieslēguma, vai arī to projektētu papildus pieslēguma ligzdas projektā, ko jau projektē cits komersants), nosakot par pienākumu noteiktā termiņā (piemēram, maksimāli 1 gads) noslēgt saistošu līgumu par pieslēguma apakšstacijas izvietojumam paredzētā zemesgabala pārdošanu tīkla operatoram;
- 1.6.4. pēc B kategorijas pieslēguma atļaujas saņemšanas sāktu tecēt trīs gadu termiņš, kad ir jāpabeidz pieslēguma un ražojošās daļas izbūves darbi, nosakot nepieciešamību grozīt Ministru kabineta noteikumus Nr. 821 “Noteikumi par atļaujām jaunas elektroenerģijas ražošanas iekārtas ieviešanai vai elektroenerģijas ražošanas jaudas palielināšanai” (turpmāk – **MK noteikumi**) un izteikt 8. punktu jaunajā redakcijā: *“Pirms iesnieguma iesniegšanas iesniedzējs saņem Valsts vides dienesta tehniskos noteikumus vai akcepta lēmumu pēc ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas, ja tas nepieciešams saskaņā ar likumu “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, iesniegumā informējot biroju par šo faktu, un būvatļaujas ar atzīmēm par projektēšanas nosacījumu izpildi elektroenerģijas ražošanas iekārtas un sistēmas pieslēguma izbūvei.”*, grozīt termiņu 27.1. punktā, skaitli “10”, aizstājot ar skaitli “3”, kā arī grozīt 28.punktu vārdu “pieci”, aizstājot ar vārdu “trīs”.
- 1.6.5. attīstītājam būtu pienākums ne vēlāk kā 90 (deviņdesmit) dienu laikā no B kategorijas pieslēguma atļaujas saņemšanas pabeigt iepirkumu pieslēguma būvdarbiem un noslēgt ar pārvades tīkla operatoru pieslēguma būvdarbu līgumu, veicot pieslēguma izbūves maksas samaksu pilnā apmērā, nosakot nepieciešamību grozīt Ministru kabineta

noteikumu 19. punktu un izteikt jaunajā redakcijā: “*Atļaujas turētājs 3 mēnešu laikā pēc šo noteikumu 12. punktā minētā lēmuma spēkā stāšanās dienas uzsākt lēmumā norādītās elektroenerģijas ražošanas iekārtas un pieslēguma būvniecību vai esošās elektroenerģijas ražošanas jaudas palielināšanu, ko apliecina ar sistēmas operatoru noslēgts pieslēguma līgums un būvatļaujas ar atzīmi par būvdarbu nosacījumu izpildi, kuras atļaujas turētājs iesniedz birojā kopā ar apliecinājumu.*”;

- 1.6.6. jaunas B kategorijas pieslēguma atļaujas uz līnijas pārstātu izsniegt tikai gadījumā, kad uz attiecīgās līnijas izsniegto pieslēguma atļauju kopējā jauda ir sasniegusi jaudas ierobežošanas (*curtailment*) principos noteikto līnijas tehnisko pārvades ierobežojumu griestus, attiecīgi koriģējot Elektroenerģijas tirgus likuma 9.panta 4.daļu;
- 1.6.7. pēc pieslēguma izbūves pabeigšanas un ekspluatācijas paziņojuma saņemšanas jaunajam pieslēgumam atbilstoši pieteiktajai jaudai, attiecīgā pieslēguma atļauja tiktu pārkvalificēta no B kategorijas elastīgā pieslēguma uz A kategorijas fiksēto pieslēgumu. Šāds noteikums būtu spēkā līdz brīdim, kad ar A kategorijas atļaujām tiek aizņemti 80% no attiecīgās līnijas jaudas. Attiecīgi komersanti būtu motivēti ātrāk pabeigt savus projektus, lai pārkvalificētu savas atļaujas no B kategorijas uz A. Gadījumā, ja uz vienas līnijas tiek attīstīti vairāki projekti, un visiem nepietiek brīvas jaudas, lai saņemtu A kategorijas fiksētā pieslēguma atļauju, tad A kategorijas atļauju piešķir tam projektam, kas tiek pabeigts pirmais. Attiecīgi papildināms Elektroenerģijas likums ar jaunu 22.panta (1.¹) daļu: “*Pieslēgumiem pie pārvades sistēmas tīkla operators izdod ražotājiem tikai elastīgā (B kategorijas) pieslēguma atļaujas. Elastīgā (B kategorijas) pieslēguma atļauja var tikt aizstāta ar fiksētā (A kategorijas) pieslēguma atļauju ministru kabineta noteikumos noteiktajā kārtībā uz pārvades sistēmas operatora atzinuma pamata, ja attiecīgās līnijas rezervētās fiksētās jaudas apjoms nepārsniedz 80% no attiecīgās līnijas jaudas.*”;
- 1.6.8. ja B kategorijas pieslēguma atļaujā noteiktajā jaudas izbūves termiņā jauda nav izbūvēta, tad pieslēguma veiktie izbūves darbi paliek pārvades tīkla operatora īpašumā un attīstītājs zaudē tiesības to izmantot.
- 1.7. Papildus minētajam būtu ieviešami šādu atsevišķi sistēmiski uzlabojumi pārvades tīkla ilgtspējīgai izmantošanai un attīstīšanai:
 - 1.7.1. nosakāmas pārvades tīkla operatora tiesības jaunu pieslēgumu izveidē attīstītājiem prasīt nodrošināt lielāku platību operatora pieslēguma iekārtu uzstādīšanai, lai nākotnē būtu iespējas tos paplašināt, nodrošinot pieslēgumus arī citiem attīstītājiem, kas kompensē daļu ieguldījumu, ko ir veicis sākotnējais attīstītājs (tajā skaitā investīcijas zemes iegādē, pieslēguma un pārvades tīkla operatora apakšstacijas daļas projektēšanā un izbūvē);
 - 1.7.2. nosakāms pārvades tīkla operatora pienākums proaktīvi uzsākt konkrētu pārvades līniju pārbūves tehnisko projektu izstrādi, kad B kategorijas pieslēguma atļauju apjoms sasniedz 70-80% no konkrētās līnijas faktiskās jaudas. Projektēšanas izmaksas pēc tam proporcionāli jaudas palielinājumam sedz komersanti, kuri saņem turpmākās B

kategorijas pieslēguma atļaujas uz šīs līnijas. Attiecīgi papildināma Elektroenerģijas tirgus likuma 13. panta 6. daļu ar otro teikumu: *“Pārvades tīkla operatoram ir pienākums uzsākt pārvades līniju pārbūves tehnisko projektu izstrādi, kad elastīgā (B kategorijas) pieslēguma atļauju apjoms sasniedz 70% no konkrētās līnijas faktiskās jaudas. Projektēšanas izmaksas tiek ņemtas vērā pie pieslēguma maksas noteikšanas jaunajiem pieslēgumiem pie konkrētās līnijas un tiek sadalītas starp ražotājiem proporcionāli to pieteiktajai jaudai.”*

(iii) Regulējuma reformas ieguvumi

- 1.8. Mūsu ieskatā, piedāvātās regulējuma izmaiņas ir samērīgas, taisnīgas un būtiski palielinātu iespēju Latvijas Republikai sasniegt noteiktos mērķus klimatneitralitātes jomā.
- 1.9. Tāpat uzreiz ir konstatējami vairāki praktiski un ekonomiski ieguvumi gan iestādēm, gan komersantiem, kas vēlas attīstīt atjaunīgās enerģijas projektus. Piemēram:
 - 1.9.1. netiktu prasīta jaudas rezervācijas maksa. Tam būtu vismaz divi ieguvumi – attīstītāji varētu līdzekļus novirzīt konkrētā projekta attīstībai nepieciešamām konkrētām darbībām (ietekmes uz vidi novērtējuma (IVN) veikšana, projektēšanas darbi, u.tml.), savukārt tīkla operatoram mazinātos administratīvais slogs jaudu rezervācijas maksu iekasēšanā, kontrolē, u.c.;
 - 1.9.2. mazinātos spekulatīvo jaudas rezervāciju apjoms, jo B kategorijas pieslēguma atļauja tiktu izsniegta tikai pēc konkrētu investīciju veikšanas (piemēram, IVN izstrāde, projektēšanas darbu veikšana). Minētais rezultētos tajā, ka projektēšanas uzdevumam un pieslēguma atļaujām pamatā pieteiktos tie komersanti, kuriem ir reāls plāns projektu realizēt, kā arī tīkla operatoram mazinātos administratīvais slogs tehnisko noteikumu, kas bieži netiek realizēti, izsniegšanā;
 - 1.9.3. būtu iespējams iegūt daudz uzticamākus datus par reāli plānotajiem projektiem, un attiecīgi valsts virzību uz klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu; precīzāki dati arī ļautu tīkla operatoram efektīvāk plānot nepieciešamās investīcijas publiskajā infrastruktūrā, kas var rezultēties lētākos gala tarīfos patērētājiem, jo mazina risku par nevajadzīgu ieguldījumu veikšanu;
 - 1.9.4. tiktu mainīta kopējā tirgus dalībnieku uztvere par publiskā resursa – pieslēguma pārvades tīklam – lomu, novēršot to, ka pieslēguma tiesībām ir “deficīta preces” raksturs, ko iespējams uz ilgstošu laiku rezervēt agrīnā projekta attīstības stadijā. Reformas rezultātā tirgū tiktu ieviesta palāvēība, ka jaudas būs pieejamas brīdī, kad projekta attīstība būs pilnībā pabeigta, un būs pieņemts lēmums par finansēšanu un būvniecības uzsākšanu (financial close). Ņemot vērā tirgus situāciju, faktiski B kategorijas pieslēgumu saņems tikai projekti, kas ir pienācīgi sagatavoti un ir uzsākta to būvniecība.
- 1.10. Piedāvātās regulējuma izmaiņas arī paredz taisnīgu līdzsvaru starp publiskajām un

privātajām interesēm. Proti, pirms pieslēguma atļauju izsniegšanas no komersantiem tiek sagaidīta samērīgu investīciju veikšana (kas būtu jāveic jebkurā gadījumā, lai projektu attīstītu), tādējādi apliecinot gatavību projektu realizēt, savukārt no valsts puses netiek nepamatoti ātrā projekta stadijā sniegti solījumi jaudu rezervācijai, kas var atstāt negatīvu iespaidu uz visu sabiedrību (un tās tiesībām uz labvēlīgu vidi) kopumā, jo faktiski rezultējas spekulatīva tirgus ar “papīra” projektiem radīšanā, nevis jaunu projektu realizācijā, kas ir priekšnoteikums klimatneitralitātes mērķu sasniegšanā.

- 1.11. Nevar noliegt, ka piedāvātā regulējuma attiecināšana uz jau rezervētiem pieslēgumiem var raisīt diskusijas par tiesiskās palāvības principa ievērošanu un tiesību normu atpakaļvērsta spēka aizliegumu. Vienlaikus, mūsu ieskatā, piedāvātais regulējums ir tiesisks, kam sīkāk pamatojums ir sniegts nākamajā sadaļā.

Ļoti ceram, ka augstākminētais tiks apsvērts, veidojot jauno regulējumu. Lai pilnīgāk parādītu augstāk izklāstīto principu realizāciju, pievienojam kopsavilkumu prezentācijas veidā.

Pielikumā:

1. Priekšlikuma kopsavilkums

Ar cieņu

Utilitas Wind SIA

Valdes loceklis, uz pilnvaras pamata

Renārs Urbanovičs

/dokuments parakstīts elektroniski/